

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет

ГУЦУЛ ІННА АНАТОЛІЇВНА

УДК 336.221:339.9

ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ: ФІСКАЛЬНІ ЕФЕКТИ ТА РЕГУЛЮЮЧИЙ
ПОТЕНЦІАЛ

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Крисоватий Андрій Ігорович,
Тернопільський національний
економічний університет, ректор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Іванов Юрій Борисович,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем
розвитку НАН України, заступник директора з
наукової роботи

кандидат економічних наук, доцент
Войцещук Андрій Дмитрович,
Департамент спеціалізованої підготовки та
кінологічного забезпечення Міністерства доходів
і зборів України, директор

Захист дисертації відбудеться 19 березня 2015 року о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий 16 лютого 2015 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

Т. О. Кізіма

Підписано до друку 26.01.2015 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублювальній машині.
Умов. друк. арк. 0,9. Обл. вид. арк. 1,0.
Зам. № А001-15. Тираж 130 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46004

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ»
вул. Бережанська, 2, м. Тернопіль, 46004
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@tneu.edu.ua

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження обумовлена посиленням інтеграційних процесів у світовій економіці, які ставлять нові вимоги до розвитку та функціонування національних економічних систем, зокрема у сфері оподаткування. Світова економічна наука відводить державі провідну роль у розробці і реалізації національної зовнішньоторговельної політики. Це пов'язано не лише з тим, що експорт та імпорт товарів становлять вагомую частину валового внутрішнього продукту в експортно-орієнтованих економіках, до яких належить і наша країна, а й зростаючою взаємозалежністю економічних процесів у кожній країні в епоху глобалізації.

Соціально-економічний розвиток у країнах з трансформаційною економікою, до яких належить і Україна, засвідчив різну міру податкового регулювання і ролі, яка йому надавалась. Очевидним стало й те, що сучасні податкові реформи повинні набувати нового змісту й сприяти формуванню ефективного регулювання зовнішньоекономічних операцій, враховуючи особливості соціально-економічного розвитку України, стан реформування економіки, рівень конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, його інвестиційні та інноваційні можливості.

Для України нагальною потребою виступає вдосконалення податкової системи, яка сприятиме стабілізації та конкурентоспроможності її економіки при входженні в світове господарство. Важлива роль при цьому повинна надаватися процесу оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, оскільки надходження від адміністрування митних платежів займають високу частку у структурі дохідної частини Державного бюджету України. Тому формування ефективної системи оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в умовах лібералізації митної політики України є надзвичайно актуальним питанням та потребує ґрунтовних наукових досліджень.

У працях вітчизняних учених традиційно аналізуються інструменти, структура та механізми функціонування національних і міжнародних систем державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, податкових і бюджетних систем, але не відображаються повною мірою актуальні питання розвитку системи оподаткування експортно-імпортних операцій в умовах лібералізації зовнішньоекономічної діяльності та інтеграції України у світове економічне співтовариство. Здебільшого поза увагою дослідників залишаються проблеми формування системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності економічними методами в умовах інтеграції України до Європейського Союзу.

Теоретичне підґрунтя до розуміння проблем оподаткування зовнішньоекономічних операцій закладене у працях відомих зарубіжних економістів: Р. Вернона, Д. Кейнса, П. Кругмана, С. Ліндера, А. Маршала, Дж. Мілля, Б. Оліна, М. Познера, Д. Рікардо, А. Сміта, А. Файоля, Ф. Хекшера та інших.

Різні аспекти оподаткування зовнішньоекономічної діяльності розкриті у працях таких українських науковців: В. Андрущенко, І. Бережнюка, І. Бураковського, А. Войцещука, М. Дем'яненка, О. Гребельника, Ю. Іванова, С. Кваші, А. Кредісова, А. Крисоватого, П. Лайка, І. Лютого, П. Мельника, В. Науменка, П. Пашка, Л. Пісьмаченка, П. Саблука, Р. Саблука, В. Сіденка, В. Суторміної, В. Федосова, А. Філіпенка, С. Юрія та інших.

Малодослідженими залишаються питання ефективного використання інструментарію оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічного простору, потребує сучасних підходів обґрунтування фіскально-регулюючих аспектів узгодження інтересів

учасників зовнішньоекономічної діяльності. Водночас необхідно удосконалити методiku проведення оцінювання фіскальної ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням актуальних змін у сфері податкового та митного регулювання відповідно до умов сьогодення. Об'єктивно зумовленою є необхідність подальшого дослідження перспектив розвитку регулятивних систем зовнішньоекономічної діяльності на тлі євроінтеграційних процесів, оскільки вітчизняний досвід у цій сфері є недостатнім і потребує ретельної систематизації та аналізу. Актуальність і вагомість зазначених проблем, необхідність їхнього вирішення зумовили вибір теми дисертаційної роботи й окреслили коло питань, які в ній розглянуто.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою науково-дослідних робіт кафедри податків та фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету за комплексними темами: «Сучасна парадигма фіскальної політики України в умовах формування суспільства сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0113U007882), «Фіскальний простір сталого соціально-економічного розвитку держави» (державний реєстраційний номер 0111U010359). У межах цих тем автором розроблено теоретичні підходи і рекомендації щодо вдосконалення митно-податкового інструментарію регулювання зовнішньоекономічної діяльності України в умовах євроінтеграційних процесів з метою максимального задоволення фіскальних потреб та підвищення регулюючого потенціалу держави.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методологічних засад оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, а також розробка науково-практичних пропозицій щодо підвищення його фіскальних ефектів та регулюючого потенціалу в контексті збалансування соціально-економічного розвитку України.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань теоретичного та прикладного характеру:

- обґрунтувати концептуальні засади оподаткування зовнішньоекономічної діяльності для комплексного розуміння його сутності та необхідності;
- провести типологізацію інструментарію оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності для ідентифікації найдієвіших із них;
- систематизувати фіскально-регулюючі ефекти оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у контексті їх інтеграції в систему державних і міждержавних угод;
- визначити фіскальну ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності для виявлення фіскальних ефектів від митного оподаткування зовнішньоекономічних операцій;
- здійснити моніторинг регулюючого потенціалу митного оподаткування зовнішньоекономічних операцій задля формування ґрунтовного уявлення про сучасний стан регуляторів фіскальної політики, що застосовуються до експортно-імпортних операцій;
- дослідити вплив участі України у міжнародних організаціях на ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності;
- здійснити прогнозування основних показників фіскальної ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності на основі методів екстраполяції;

– запропонувати можливості імплементації світового досвіду оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у митну систему України;

– окреслити вектори підвищення впливу регулюючого потенціалу зовнішньоекономічної діяльності в контексті забезпечення фіскальної ефективності.

Об’єктом дослідження є процес оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні, організаційно-економічні та науково-практичні аспекти оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в контексті підвищення його фіскальної ефективності та регулюючого потенціалу.

Методи дослідження. Теоретико-методологічна основа дослідження базується на діалектичному методі наукового пізнання, системному підході до вивчення процесів оподаткування зовнішньоекономічних операцій, сучасних теоріях менеджменту та державного управління. Дисертаційна робота виконана з використанням як загальнонаукових, так і спеціальних методів та прийомів, зокрема: теоретичного узагальнення, наукової абстракції, методів індукції та дедукції, історичного методу – для визначення економічної сутності зовнішньоекономічної діяльності та ідентифікації логічних взаємозв’язків між органами управління в процесі оподаткування експортно-імпортних операцій; методів аналізу і синтезу, статистичних прийомів групування, динамічних порівнянь, графічного зображення – для дослідження фіскальної ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності та раціонального використання його регулюючих інструментів; методів економіко-математичного моделювання, спостереження та формалізації – для окреслення перспектив ефективного розвитку оподаткування зовнішньоекономічної діяльності.

Інформаційну базу дисертації становлять статистичні дані Державної фіскальної служби України (Міністерства доходів і зборів України), Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України, положення, нормативно-правові акти національного та зарубіжного законодавства з питань податкового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, періодичні видання, наукові збірники, матеріали науково-практичних конференцій, монографії та друковані праці українських і зарубіжних учених.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад оподаткування зовнішньоекономічної діяльності та розробці науково-практичних рекомендацій щодо підвищення його фіскальних ефектів та регулюючого потенціалу задля збалансування фінансово-економічних та соціальних процесів в Україні. Основні положення, що визначають наукову новизну дисертаційної роботи, полягають у такому:

вперше:

– запропоновано ввести в науковий обіг поняття «фіскально-регулюючий потенціал оподаткування зовнішньоекономічної діяльності» і позиціонувати його як сукупність усіх наявних та потенційно не задіяних фінансово-економічних інструментів, що здатні вплинути на зміну показників митного та податкового регулювання з метою активізації зовнішньоекономічних відносин у контексті наповнення бюджету України задля гармонізації соціально-економічного розвитку держави. Імплементація цієї дефініції стане базисом інтенсифікації економічного розвитку та покращення суспільних стандартів зовнішньоекономічної діяльності за рахунок виокремлення стабільно-прогресуючих фіскальних ефектів;

удосконалено:

– поняття «оподаткування зовнішньоекономічної діяльності», яке розглядається як законодавчо врегульований процес встановлення та утримання податкових платежів шляхом визначення їх розмірів і ставок, відповідних об'єктів та кола юридичних і фізичних осіб, що підлягають оподаткуванню, а також порядку сплати податків внаслідок реалізації переліку різновидів економічних відносин між суб'єктами господарювання різних країн. На відміну від існуючих, таке трактування дозволить встановити чіткі параметри формування, розподілу та перерозподілу доходів від здійснення експортно-імпортних операцій;

– науково-методичні підходи до систематизації інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням їх тривірневої системної єдності на мікроекономічному, макроекономічному і мегаекономічному рівнях з метою забезпечення чіткого та прозорого розподілу обов'язків і повноважень між учасниками зовнішньоекономічної діяльності; задоволення фіскальних потреб держави; зміцнення конкурентних позицій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на зовнішніх ринках;

– методичний підхід до оцінювання фіскальної ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, який, на відміну від існуючих, враховує показники фіскальної ефективності митних платежів, що характеризують залежність бюджету від ефективності діяльності фіскальних органів та показують, наскільки спроможні митні платежі наповнювати дохідну частину державного бюджету задля виконання суспільних завдань, а також критерії регулюючого потенціалу митних платежів, що відображають реакцію національної економіки на зміну параметрів митного регулювання. Це дозволить виявити регулюючий вплив митних платежів та обсягів оподатковуваних операцій на формування дохідної частини бюджету та збалансувати зв'язок між їх регулюючим потенціалом і фіскальною ефективністю;

набули подальшого розвитку:

– інструментарій реалізації фіскальної політики шляхом узгодження прогнозування митних надходжень і макроекономічних показників з метою запобігання виникненню дисбалансів у бюджетному процесі. Встановлено, що динаміка попередніх років детермінує прогноз на майбутнє, проте різкі її коливання не можуть передбачити суттєву варіацію показників у часовому лазі та здійснити суттєвий вплив на фіскальну ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності;

– концептуальні підходи щодо удосконалення регулюючого потенціалу оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в контексті забезпечення фіскальної ефективності, які базуються на мінімізації ставок мита, удосконаленні телекомунікаційно-інформаційних систем, повномасштабному використанні електронного декларування, налагодженні дієвого механізму відшкодування ПДВ, автоматизації процедур контролю визначення митної вартості, імплементації у вітчизняну практику митного постаудиту.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки та пропозиції можуть бути використані органами державної та місцевої влади і управління у процесі вдосконалення фіскального інструментарію оподаткування зовнішньоекономічної діяльності.

Пропозиції щодо вдосконалення оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у розрізі окремих податкових платежів знайшли практичну реалізацію у

Департаменті адміністрування митних платежів та митно-тарифного регулювання Державної фіскальної служби України (довідка № 99-25/1-02-04/4777 від 14.10.2014 р.). Рекомендації стосовно зміни ставок митних платежів та встановлення пільг з окремих їх видів з метою оптимізації структури експортно-імпорتنих операцій були використані Головним управлінням Міністерства доходів і зборів у Тернопільській області (довідка № 9309/10/19-00-13-24/106 від 11.08.2014 р.). Пропозиції щодо удосконалення механізму митного регулювання за допомогою митного тарифу і методів визначення митної вартості були використані Департаментом фінансів Чернівецької обласної державної адміністрації (довідка № 06-17/795 від 26.08.2014 р.). Крім того, окремі наукові положення дисертації використовуються в навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні курсів «Митна справа», «Фінансове регулювання зовнішньоекономічної діяльності», «Митна політика зарубіжних країн», «Митно-тарифне адміністрування», «Податкові системи зарубіжних країн», «Податковий менеджмент» (довідка № 126-33/2983 від 30.10.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є одноосібно виконаною науковою працею. Наукові положення, розробки, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок у наукових працях, написаних у співавторстві, відображено у списку опублікованих робіт.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та практичні результати роботи апробовані на 16 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Перспективи розвитку фінансової системи України» (Тернопіль, 2012 р.); «Напрями підвищення конкурентоспроможності податкової політики в Україні» (Ірпінь, 2012 р.); «Актуальные проблемы налоговой политики» (Екатеренбург, 2012 г.); «Стратегічний розвиток національної економіки, регіонів і підприємств. Концептуальні основи і нормативно-правова база стратегічного розвитку національної економіки» (Донецьк, 2012 р.); «Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку» (Київ, 2012 р.); «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (Тернопіль, 2012 р.); «Особливості економічних процесів в умовах фінансової нестабільності» (Львів, 2012 р.); «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (Тернопіль, 2013 р.); «Věda a vznik – 2012/2013» (Praha, 2013 y.); «Гармонізація оподаткування в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів» (Ірпінь, 2013 р.); «Економіка, фінанси та менеджмент: проблеми та шляхи розвитку» (Сімферополь, 2013 р.); «Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami» (Przemyśl, 2013 y.); «Соціально-економічні перспективи розвитку України в XXI столітті» (Тернопіль, 2013 р.); «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (Тернопіль, 2014 р.); «Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці на сучасному етапі» (Одеса, 2014 р.); «Соціально-економічні перспективи розвитку України в XXI столітті» (Тернопіль, 2014 р.).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 24 наукові праці загальним обсягом 5,7 д.а., з яких 8 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України (у т.ч. 1 публікація – у виданні, включеному до реєстру

міжнародних наукометричних баз), 1 публікація у науковому періодичному виданні іншої держави, 15 праць апробаційного характеру.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 203 сторінки комп'ютерного тексту, основний зміст дисертації викладено на 170 сторінках. Дисертаційна робота містить 25 таблиць, 37 рисунків, 6 формул, 9 додатків на 16 сторінках. Список використаних джерел налічує 158 найменувань на 16 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Апологетика оподаткування зовнішньоекономічної діяльності**» науково обґрунтовано концептуальні засади оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, проведено типологізацію інструментарію оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічного простору та узагальнено фіскально-регулюючі ефекти оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у контексті узгодження інтересів її учасників.

Базуючись на аналізі теоретико-методологічних підходів у сфері проблематики оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, встановлено, що його розвиток, передумови та чинники активізації здавна є предметом наукових інтересів різноманітних наукових шкіл та теоретичних напрямів. У процесі дослідження теоретичних засад здійснення зовнішньоекономічної діяльності обґрунтовано спорідненість пов'язаних наукових концепцій її регулювання, що дало змогу згрупувати їх у логічну еволюційно-змістовну послідовність та окреслити три основні етапи еволюції поглядів на формування концептуальних основ оподаткування зовнішньоекономічної діяльності: 1) класичні базові концепції міжнародної торгівлі (Давид Рікардо, Адам Сміт, Анрі Файоль), які у сфері зовнішньоекономічної діяльності надавали переваги налагодженим підприємницьким зв'язкам, стійким традиціям і торговельним звичаям; 2) регулятивні теорії розвитку зовнішньоекономічної діяльності (Джон Кейнс, Бертіл Олін, Філіп Хекшер), що відстоювали необхідність активного втручання держави у здійснення зовнішньоекономічної діяльності; 3) сучасні концепції системного підходу до управління зовнішньоекономічною діяльністю (Раймонд Вернон, Майкл Познер), що пропагують зростання ролі (поряд з державним) корпоративного впливу на процедури оподаткування зовнішньоекономічної діяльності. Представники класичної економічної теорії не вбачали гострої необхідності в використанні державного управління, оскільки основними інструментами, актуальними у той час були практичний розрахунок, економічний зиск, стійкі традиції і торговельні звичаї. Характерною особливістю другого етапу стало активне втручання держави в здійснення зовнішньоекономічної діяльності, що було спровоковане двома світовими війнами та появою двох біполярних центрів глобального впливу, кожен з яких вдавався до активного використання держави як важливого інструмента реалізації своїх інтересів. Визначальною ознакою третього етапу розвитку управління зовнішньоекономічною діяльністю є зростання ролі, поряд з державним, корпоративного впливу, що здійснюється в системі регулюючих та координуючих завдань.

Проведена систематизація поглядів на регулювання зовнішньоекономічної діяльності довела, що характерною особливістю поділу, поряд з часовими ознаками, є наявність відповідної апологетики державного впливу, який першопочатково не

відігравав помітної ролі, оскільки усвідомлення доцільності його використання стало актуальним лише з середини минулого століття.

Проаналізовані погляди щодо сутності зовнішньоекономічної діяльності дали можливість встановити, що в сучасних економічних дослідженнях спостерігається відсутність єдиної позиції щодо науково-теоретичної інтерпретації зовнішньоекономічної діяльності. Ґрунтуючись на сучасних дослідженнях парадигми розвитку зовнішньоекономічної діяльності, запропоновано її розглядати з позицій інституційного підходу, на основі якого її визначено як врегульовані правом економічні відносини між вітчизняними та іноземними суб'єктами господарської діяльності з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг і торгівлі ними, а також пов'язані з нею відносини у сфері державного регулювання, управління та контролю.

На основі дослідження широкого спектру наукових поглядів щодо економічної сутності та організаційно-інституціональних засад оподаткування зовнішньоекономічної діяльності запропоновано авторську інтерпретацію цього поняття як законодавчо врегульованого процесу встановлення організаційно-процедурних аспектів утримання податкових платежів шляхом визначення їх розмірів і ставок, відповідних об'єктів та кола юридичних і фізичних осіб, що підлягають оподаткуванню, а також порядку сплати податків у результаті реалізації переліку різновидів економічних відносин між суб'єктами господарювання різних країн, що виникають на зовнішньому ринку.

У дисертації наголошено, що система управління зовнішньоекономічною діяльністю функціонує не лише відповідно до змісту функцій управління, а й з урахуванням характеру відносин, які лежать в основі управлінських взаємозв'язків. У цьому контексті обґрунтовано, що важливим також є врахування умов, відповідно до яких формується система управління та іманентно властивих системі управління принципів її побудови, функціонування й перетворення. На підставі зазначеного аргументовано, що вітчизняні та іноземні суб'єкти господарювання при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності на території України повинні керуватися відповідними загальними, специфічними та національними принципами, серед яких виокремлено такі: суверенності, свободи зовнішньоекономічного підприємництва, юридичної рівності та недискримінації, верховенства закону, захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів.

Зовнішньоекономічна діяльність є складною, багаторівневою системою, що містить прямі й опосередковані зв'язки, наявність яких обумовлює доцільність їх координації та здійснення регулюючого впливу з виділенням відповідних рівнів та інструментів регулювання (рис. 1).

Доведено, що важливу та виняткову роль серед заходів економічного впливу, спрямованих на ефективний розвиток зовнішньоекономічної діяльності та захист інтересів вітчизняних суб'єктів господарювання при її здійсненні, виконують фіскальні інструменти, значення яких зі вступом України до СОТ постійно зростає. Регулюючий потенціал зазначених інструментів базується на тарифних та нетарифних заходах, прямому й непрямому оподаткуванню, а також різного роду пільгових механізмах. Запропоновано фіскально-регулюючий потенціал оподаткування зовнішньоекономічної діяльності інтерпретувати через сукупність усіх наявних та потенційно не задіяних фінансово-економічних інструментів, що здатні активувати зовнішньоекономічну діяльність та вплинути на зміну показників

митного та податкового регулювання з метою розширення фіскального потенціалу України і забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави.

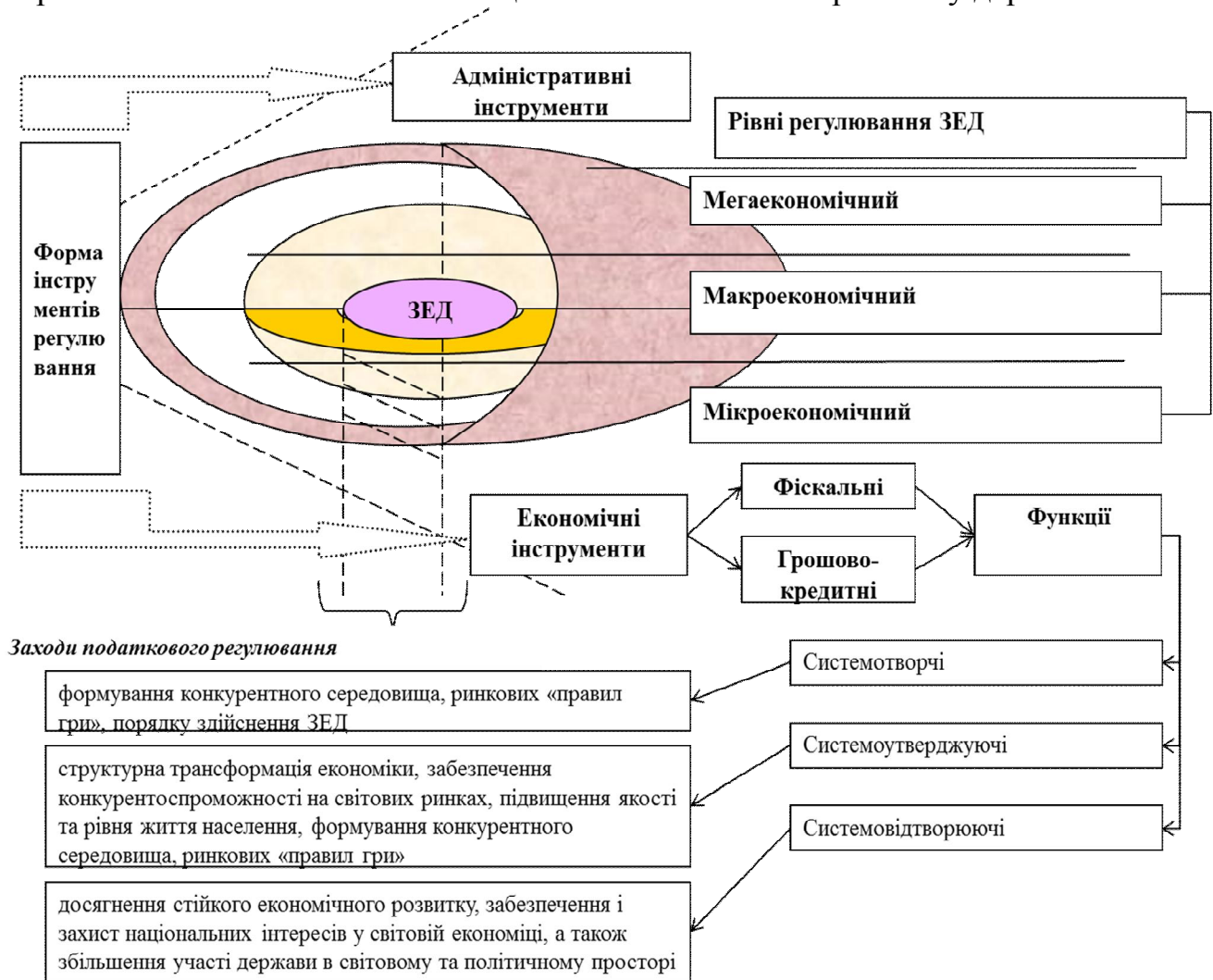

Рис. 1. Рівні та форми інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності

У підсумку аргументовано, що формування якісно нових підходів у сутнісному сприйнятті оподаткування зовнішньоекономічної діяльності зумовлене зміною філософії податку, який, незважаючи на фіскальну функцію, спроможний вплинути на формування умов максимальної ефективності функціонування конкурентного середовища в національній економіці за рахунок таких інструментів оподаткування, як мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) та ПДВ із ввезених на митну територію нашої держави товарів (продукції).

У другому розділі «Прагматика оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в Україні» здійснено оцінку фіскальної ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, проведено моніторинг регулюючого потенціалу митного оподаткування зовнішньоекономічних операцій, що в комплексі з дослідженням впливу участі України у міжнародних організаціях на ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності дало змогу сфокусувати розвиток вітчизняної фіскальної системи на європейський вектор.

Основою методики оцінювання фіскальної ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності є набір відповідних показників, які функціонально характеризують залежність бюджету від ефективності діяльності фіскальних органів

та показують, наскільки спроможні митні платежі, що застосовуються до операцій зовнішньоекономічної діяльності, наповнити дохідну частину державного бюджету задля виконання суспільних завдань.

У процесі емпіричного аналізу фіскальна ефективність кожного митного платежу розглянута першочергово в двох аспектах, що дало можливість: по-перше, констатувати позитивну тенденцію зростання їх надходжень до бюджету, а по-друге, виявити їх питому вагу у бюджеті та у співвідношенні до ВВП (у т. ч. порівняно з аналогічними показниками європейських країн). Водночас встановлено, що частка митних платежів в Україні тривалий час залишається на високому рівні. Отримані результати дозволили констатувати, що сумарне значення ПДВ при ввезенні товарів в Україну, акцизного податку з ввезених на митну територію нашої держави товарів та ввізного мита складає вагому частину в структурі доходів Державного бюджету України – майже третину всіх надходжень (рис. 2). У цьому сенсі показовим є те, що найбільшу фіскальну роль відіграють митні платежі, які становлять майже половину податкових надходжень до бюджету (55,8% у 2009 році та 45,2% у 2013 році). Хоча останнім часом дедалі помітнішою стала тенденція до поступового зменшення частки митних платежів у Державному бюджеті України (за останні три роки майже на 1%, з 36,33% у 2011 році до 34,99% у 2013 році).

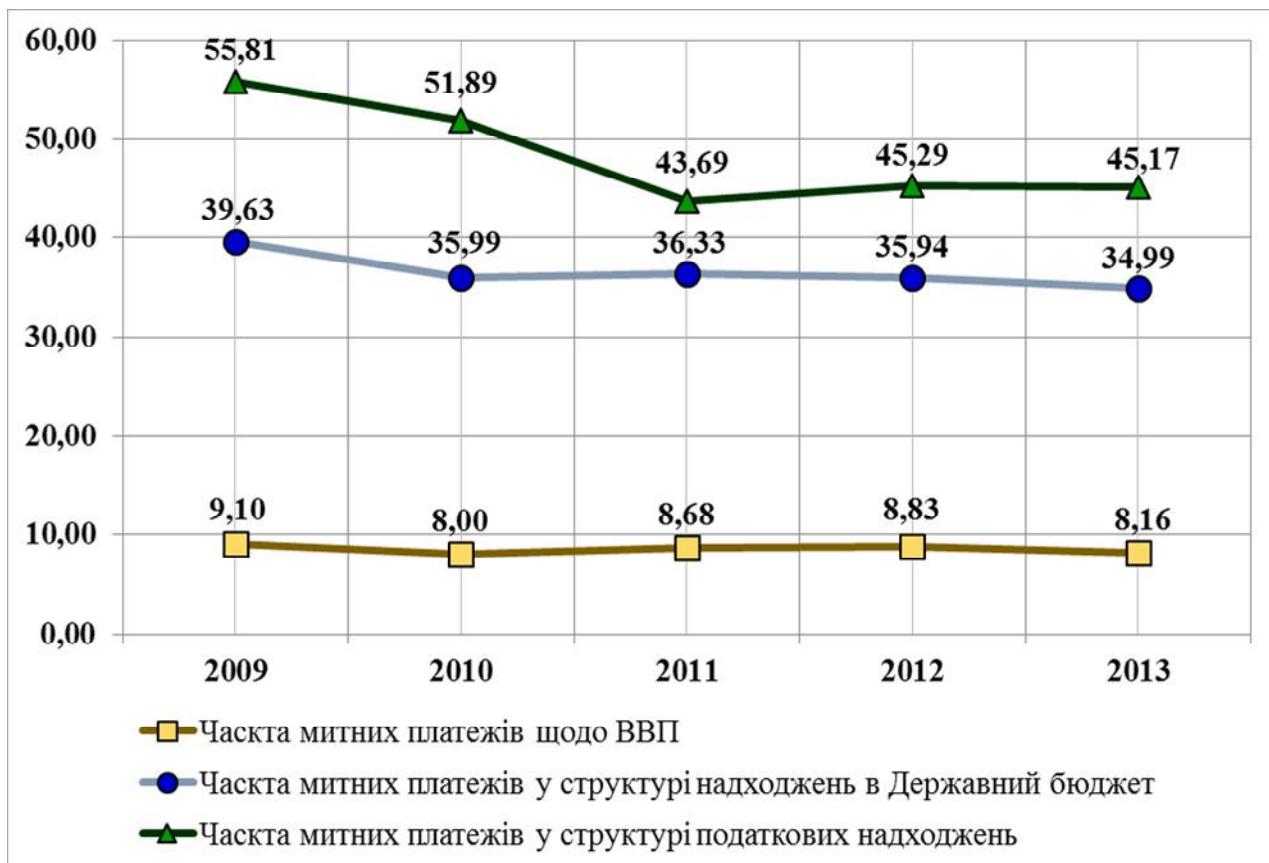

Рис. 2. Фіскальна ефективність митних платежів оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в Україні, %

Аргументовано, що резервами зростання надходжень митних платежів до державного бюджету в період лібералізації Митного тарифу України є підвищення рівня організації митного контролю, який на даному етапі виступає визначальним чинником збільшення обсягів сплачених до бюджету митних платежів, а також розширення податкової бази за рахунок скорочення переліку митно-тарифних пільг

та запровадження експортного мита на вивіз сировинної та низькотехнічної продукції, зокрема на вивіз природних ресурсів.

Дослідження інструментарію регулюючого потенціалу оподаткування зовнішньоекономічної діяльності дозволило виділити ті інструменти, які спрямовані на захист національного товаровиробника та регулювання внутрішнього споживання – митний тариф та особливі види мита. У роботі зазначено, що Україна має суттєві соціально-економічні, природні та географічні переваги над іншими країнами світу, але національна економіка характеризується вузькою сировинною структурою експорту та низькою продуктивністю праці, порівняно з розвинутими країнами, а також нестабільним зростанням експорту. Зокрема, загальний обсяг експорту України у 2013 році склав 63312,0 млн. дол. США (що є нижчим на 8% порівняно з 2012 роком), темпи зростання імпорту були помітні у 2012 році та склали лише 2,5% відносно попереднього року, у 2013 році показник зовнішньоторговельного сальдо становив 13651,9 млн. дол. США. На формування негативного сальдо вплинули окремі товарні групи: палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (-18361,3 млн. дол. США), засоби наземного транспорту, крім залізничного (-5068,4 млн. дол. США), механічні машини (-3068,6 млн. дол. США), пластмаси, полімерні матеріали (-2952,2 млн. дол. США), фармацевтична продукція (-2848,4 млн. дол. США), електричні машини (-2426,4 млн. дол. США).

Поряд з цим у процесі дослідження з'ясовано, що у зовнішній політиці України останнім часом домінує європейський вектор інтеграції та поступова адаптація податкової політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності до умов міждержавної податкової гармонізації, що домінує у країнах Євросоюзу. Одним із вагомих показників поступової адаптації податкової політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності до умов ЄС є діючий інструментарій у фіскальній політиці, який сформувався в результаті вступу України до СОТ і приєднання її до секторальних домовленостей про зниження ставок мита на такі групи товарів, як сталь, деревина, кольорові метали, фармацевтичні препарати, папір, сільськогосподарська техніка, меблі, інформаційні технології, наукове, медичне обладнання, будівельна техніка, хімічні товари, іграшки, текстиль, меблі, одяг та сировина для виробництва технологічної продукції. Проведений аналіз показав, що у результаті імплементації зобов'язань, взятих Україною під час вступу до СОТ, рівень середньоарифметичної ставки ввізного мита за всією номенклатурною групою товарів знизився з 10,47% до 6,51%; за сільськогосподарськими товарами – з 19,71% до 13,84%; за промисловими товарами – з 8,29% до 4,4%. Досягнуті стандарти в оподаткуванні зовнішньоторговельної діяльності не суперечать умовам ЄС у цій сфері. Доведено, що імплементація Європейських стандартів продукуватиме низку переваг, зокрема: зменшення нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарською продукцією, покращення доступу українських товарів та послуг до ринку ЄС, гармонізацію митних процедур, збільшення надходження валютних коштів за рахунок активізації зовнішньоекономічної діяльності, збільшення надходжень до державного бюджету від сплати ПДВ при митному оформленні імпорту, покращення доступу до якісної імпортової техніки, насіння, засобів захисту рослин.

У третьому розділі «**Напрями удосконалення оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобалізаційних процесів**» здійснено прогнозування основних показників фіскальної ефективності оподаткування

зовнішньоекономічної діяльності, виявлено та систематизовано можливості імплементації світового досвіду оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у вітчизняну фіскальну практику та окреслено вектори удосконалення регулюючого потенціалу зовнішньоекономічної діяльності в контексті забезпечення фіскальної ефективності.

Практичні аспекти дослідження оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в контексті фіскального забезпечення потреб держави продемонстрували домінування ознак приросту на найближчі п'ять років. Зокрема, на основі проведеного аналізу показників статистичних даних за період 2009–2013 рр., що характеризують формування дохідної частини бюджету за рахунок митних платежів та за допомогою математичного моделювання і методів екстраполяції виявлено зростаючий тренд надходжень у грошовому вимірі на найближчі 5 років. Прогнозний тренд базувався на логарифмічній функції, яка показала стабільний приріст надходжень від сплати ПДВ при імпорті товарів на найближчі 5 років (рис. 3). Водночас, варто враховувати ймовірність негативного впливу на динаміку цього показника різного роду флуктуацій, асиметричних шоків та зовнішніх екстерналій.

Рис. 3 Динаміка та прогнозування показників виконання дохідної частини Державного бюджету України за рахунок ПДВ при імпорті товарів, (млрд. грн.)

Незважаючи на певний спад показника у 2013 році та враховуючи позитивну динаміку до 2011 року, надходження від ПДВ з ввезених на митну територію України товарів за стабілізації розвитку соціально-економічних процесів будуть характеризуватися поступовим збільшенням до 2018 року.

Зважаючи на те, що частка надходжень до Державного бюджету України від сплати акцизного податку при імпорті та ввізного мита є нижчою відносно частки надходжень від ПДВ із ввезених на митну територію України товарів, для зазначених податкових платежів було побудовано окремі прогнозні тренди,

логарифмічна функція яких продемонструвала вищу варіативність, проте також засвідчила тенденцію до зростання на найближчі 5 років (рис. 4).

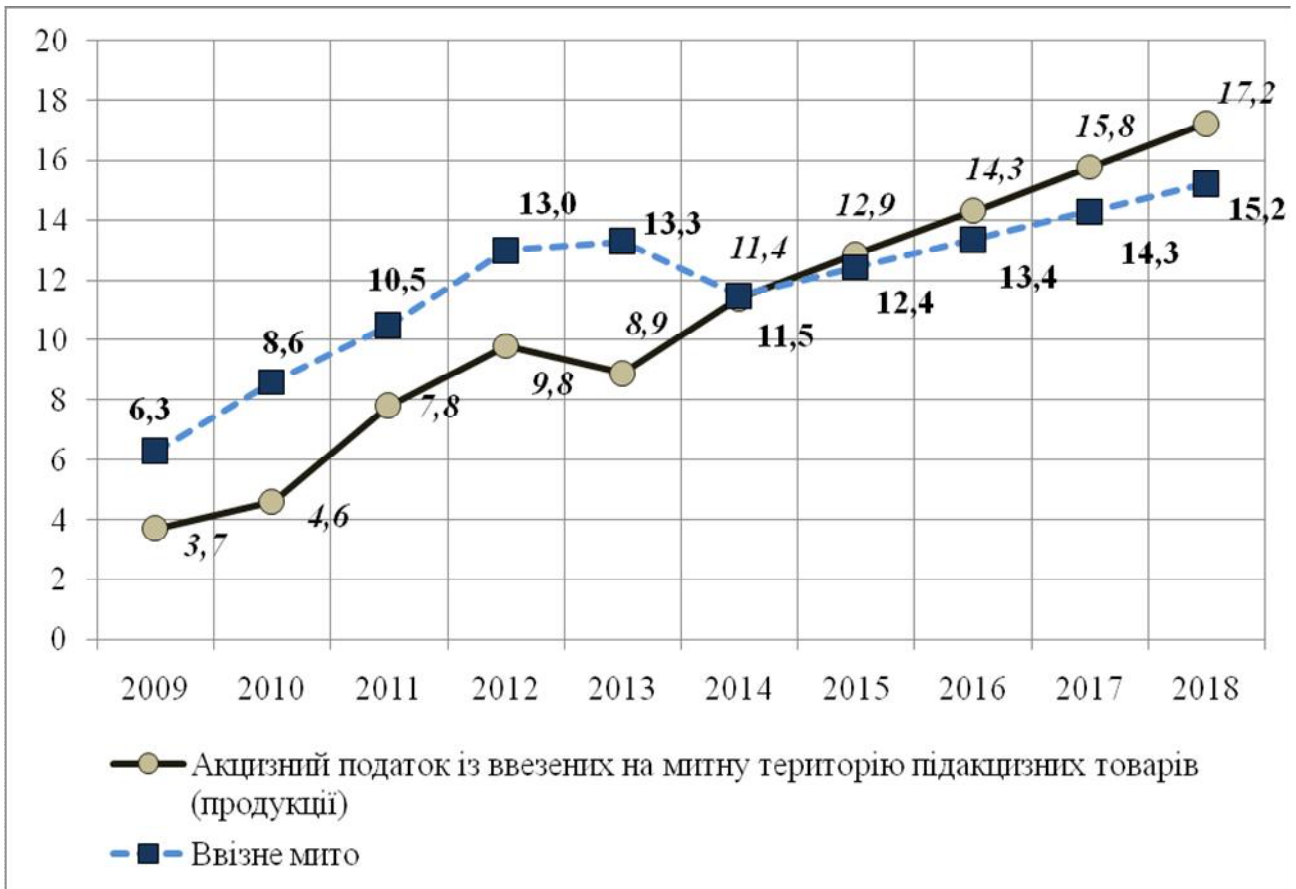

Рис. 4. Динаміка та прогнозування показників виконання дохідної частини Державного бюджету України за рахунок акцизного податку при імпорті та ввізного мита, (млрд. грн.)

Наведені розрахунки демонструють певний спад у динаміці показників у 2012–2014 роках через кризові процеси в економіці України. Водночас, враховуючи екстраполяцію позитивної ретроспективної динаміки, що спостерігалася до 2011 року, а також ймовірність поступового виходу соціально-економічного розвитку на позитивну динаміку, прогнозні показники будуть характеризуватися послідовним збільшенням до 2018 року.

У процесі моніторингу світової практики оподаткування зовнішньоекономічних операцій встановлено, що найбільш показовим для України щодо реформування митної системи є досвід Грузії, яка налагодила відкриті та недискримінаційні торговельні відносини із країнами світу. Вільна торгівля здійснюється на основі низьких митних тарифів або взагалі без їх застосування та відмови від нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Митні процедури щодо імпорту та експорту є максимально спрощені та реалізуються із мінімумом затрат коштів і часу. Також схожий розвиток митних процедур у контексті оподаткування зовнішньоекономічної діяльності притаманний Польщі. Для України в цьому плані важливо запровадити механізм встановлення грошової компенсації сільськогосподарським виробникам у відсотковому вираженні до середнього рівня дотацій, які надаватимуться представникам аграрної сфери (наприклад, у Польщі у перший рік членства в ЄС вони становили 55%, у другий – 60%, у третій – 65%). З'ясовано, що необхідність надання преференцій саме сектору сільськогосподарського

виробництва обумовлювалася низьким рівнем його розвитку, а отже – неконкурентоспроможністю на ринку ЄС. Також у чинному митному тарифі Польщі визначено преференції, які захищають галузі автомобілебудування та нафтопереробки. Ставки імпорتنих мит на автомобілі та низку нафтопродуктів із країн, яким Польща надала режим найбільшого сприяння, залишаються на доволі високому рівні.

На основі проведених теоретико-методологічних досліджень специфіки оподаткування зовнішньоекономічної діяльності та з урахуванням моніторингу світового досвіду у цій сфері сформульовано науково-практичні пропозиції щодо удосконалення регулюючого потенціалу оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в контексті забезпечення фіскальної ефективності, зокрема:

- мінімізувати та уніфікувати ставки мита на основі грузинської практики, де передбачено лише три ставки ввізного мита – 0%, 5% та 12%;

- удосконалити розвиток фінансово-інформаційних систем, особливо процедури обміну інформацією перед прибуттям товару;

- посилити застосування технічних бар'єрів у частині законодавчого закріплення нормативних вимог, спрямованих на захист здоров'я та безпеки людей, тварин та рослин;

- активізувати електронне декларування і документообіг, створивши при цьому уніфіковану базу нормативних і довідкових документів, систему автоматизованого збору, збереження і обробки інформації, а також запровадити автоматизацію митних процедур за допомогою інноваційних підходів з використанням прогресивної методики і техніки;

- покращити ефективність діяльності управлінь (відділів) митної вартості, класифікації товарів та заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності фіскальних органів України за рахунок підвищення кваліфікації працівників, посилення контролю за їх діяльністю та забезпечення необхідними матеріально технічними засобами;

- налагодити дієвий моніторинг дотримання фіскальними органами законодавчих норм, що стосуються спрощеної процедури відшкодування ПДВ, згідно з антикризовими ініціативами уряду;

- забезпечити максимально можливий рівень автоматизації процедури контролю визначення митної вартості з метою нівелювання впливу людського фактора на прийняття фіскальних рішень;

- спростити систему митного контролю на кордоні та перевести її на період митного постаудиту відповідно до міжнародних домовленостей.

Варто зазначити, що з метою активізації зовнішньоекономічної діяльності та стимулювання розвитку реального сектору економіки України за допомогою митно-податкового регулювання необхідно не забувати про вже зроблені кроки щодо удосконалення та реформування його діючої практики в контексті задоволення фіскальних та суспільних потреб і націлитися всім учасникам зовнішньоекономічних відносин на їх ефективне виконання.

ВИСНОВКИ

У дисертації поглиблено теоретико-методичні засади оподаткування зовнішньоекономічної діяльності та розроблено науково-практичні рекомендації щодо підвищення його фіскальних ефектів і регулюючого потенціалу. У результаті

проведеного дослідження сформульовано концептуальні, методичні та науково-практичні висновки, спрямовані на реалізацію мети дослідження, які розкривають особистий внесок автора у розробку досліджуваної проблеми та характеризують теоретичне і практичне значення дисертаційної роботи.

1. Аналіз концептуальних підходів до дослідження оподаткування зовнішньоекономічної діяльності дав змогу виявити ключові його аспекти, які базуються на процесі встановлення, утримання та умовах сплати податкових платежів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, а також сформулювати сутність фіскально-регулюючого потенціалу оподаткування зовнішньоекономічної діяльності через призму обґрунтованого набору фінансово-економічних інструментів, що здатні вплинути на зміну показників митного та податкового регулювання з метою активізації зовнішньоекономічних відносин у контексті наповнення бюджету України і, як наслідок, забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави.

2. На основі типологізації інструментарію оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічного простору виокремлено з-поміж наявного арсеналу адміністративних та економічних інструментів фіскальні, що застосовуються до експортно-імпортних операцій та мають на меті створити умови максимальної ефективності функціонування конкурентного середовища в національній економіці. Саме митні платежі, які класифіковано на митні податки, митні плати та єдиний збір у пунктах пропуску через державний кордон, відіграють ключову роль у процесах фіскального регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

3. Запропоновано фіскально-регулюючі інструменти узгодження інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності розглядати в контексті таких критеріїв, як фіскальна ефективність митних платежів, що характеризує залежність бюджету від ефективності діяльності митних органів та відображає спроможність митних платежів наповнити дохідну частину державного бюджету задля виконання суспільних завдань; а також з урахуванням критерію регулюючого потенціалу митних платежів, що відображає реакцію національної економіки на зміну параметрів митного регулювання.

4. Найвищу фіскальну ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності має ПДВ із ввезених на митну територію товарів і послуг, що відіграє ключову роль у наповненні дохідної частини Державного бюджету України. Розрахунок коефіцієнта бюджетної ефективності ПДВ характеризувався найвищими значеннями у 2011 році – 49,4% та 2012 році – 49,26%, тоді як у 2013 році коефіцієнт бюджетної ефективності знизився до рівня 33,16% (для порівняння, середній показник бюджетної ефективності ПДВ у країнах ЄС складає 51%). Комплексність проведеного оцінювання продемонструвала, що майже половина податкових надходжень до бюджету формувалася за рахунок митних платежів від здійснення зовнішньоекономічної діяльності (55,8% у 2009 році та 45,2% у 2013 році).

5. Моніторинг регулюючого потенціалу митного оподаткування зовнішньоекономічних операцій підтвердив присутність реальних дисбалансів і проблем у національній економіці, які зменшують можливості українського експорту та імпорту. Це створює передумови для корекції пільгової політики в сфері митного оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, оскільки встановлено, що така політика характеризується дилемою: з одного боку – урізання бюджетних надходжень від надання пільг, а з іншого – перспективою отримання більших фіскальних вигод від розширення обсягів діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Відтак при

удосконаленні процесу пільгового оподаткування зовнішньоекономічної діяльності важливо враховувати перспективи інтенсифікації фіскальних ефектів.

6. Імплементация економічної складової Угоди Про асоціацію між Україною та ЄС передбачає врахування фіскальних ефектів щодо реорганізації системи митного оподаткування, основними з яких є покращення доступу українських товарів та послуг на ринку ЄС та збільшення надходжень до державного бюджету від сплати ПДВ при митному оформленні імпорту. Доведено, що тяжіння вітчизняної митної системи до європейського розвитку продукуватиме низку переваг. Характеристика двох основних сценаріїв регіональної інтеграції України показала чистий приріст добробуту для України у разі створення Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, причому фіскальні ефекти зростуть у випадку реалізації сценарію щодо глибокої та всеосяжної Зони вільної торгівлі.

7. Результати економіко-математичного моделювання та прогнозування відображають домінування ознак приросту на найближчі п'ять років надходжень до Державного бюджету платежів від оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, підтвердивши визначену в дисертаційній роботі гіпотезу, згідно з якою митні платежі більшою мірою виконують фіскальну функцію, аніж регулюючу.

8. Дослідження зарубіжної специфіки оподаткування зовнішньоекономічних операцій дозволили систематизувати можливості імплементації світового досвіду в українську практику. Передусім йдеться про удосконалення розвитку інформаційних систем, що безпосередньо впливають на митні процедури зовнішньоекономічної діяльності та застосування стимулюючого механізму встановлення грошової компенсації сільськогосподарським виробникам – суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності (як у Польщі), а також про мінімізацію і уніфікацію ставок мита (як у Грузії, де передбачено лише три ставки ввізного мита – 0%, 5% та 12%).

9. Запропоновано вектори удосконалення регулюючого потенціалу оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в контексті забезпечення фіскальної ефективності, зокрема: мінімізація ставок мита на основі грузинської практики; удосконалення фінансово-інформаційних систем; покращення ступеня використання технічних бар'єрів; розвиток та удосконалення електронного декларування і документообігу; налагодження дієвого механізму відшкодування ПДВ; забезпечення максимального рівня автоматизації процедур контролю визначення митної вартості з метою нівелювання впливу людського фактора на прийняття фіскальних рішень; спрощення системи митного контролю, використання митного постаудиту відповідно до міжнародних домовленостей.

Таким чином, дієві заходи щодо формування ефективної системи реалізації митних та податкових регуляторів зовнішньоекономічних відносин мають базуватися на якісно новій парадигмі задоволення фіскальних потреб, враховуючи інтереси як держави, так і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Гуцул І. А. Теоретичні засади зовнішньоекономічної діяльності / І. А. Гуцул // Інноваційна економіка. – 2012. – № 9 (35). – С. 67–71 (0,54 д.а.).

2. Гуцул І. А. Особливості боротьби з митними правопорушеннями в Україні / І. А. Гуцул // Економіка. Менеджмент. Підприємництво : зб. наук. праць. – Вип. 24. Ч. 2. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2012. – С. 15–21 (0,3 д.а.).

3. Гуцул І. А. Податкове стимулювання інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобалізації економіки / І. А. Гуцул // Світ фінансів. – 2013. – Вип. 1. – С. 150–155 (0,45 д.а.).

4. Гуцул І. А. Проблемы антидемпингового регулирования в условиях членства Украины во Всемирной организации торговли / И. А. Гуцул, Е. С. Заклекта-Берестовенко // Управління розвитком. – 2013. – № 6 (146). – С. 124–127 (Особистий внесок автора: обґрунтовано необхідність застосування антидемпінгового регулювання зовнішньоекономічної діяльності) (0,25 д.а.).

5. Гуцул І. А. Митні та податкові регулятори зовнішньоекономічної діяльності / І. А. Гуцул, Ф. П. Ткачик // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» (Серія «Економіка»). – 2013. – Вип. 12. – С. 132–136 (Особистий внесок автора: запропоновано заходи щодо покращення процедур митного та податкового регулювання зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням міжнародної практики) (0,35 д.а.).

6. Гуцул І. А. Сучасний стан та тенденції надходження митних платежів до бюджету України / І. А. Гуцул // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / ред. кол. : Д. О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – Вип. 181, ч. 3. – К. : ВЦ НУБіП України, 2013. – С. 84–89. – (Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес») (0,23 д.а.).

7. Гуцул І. А. Особенности классификации товаров как элемента таможенного регулирования внешнеэкономической деятельности / И. А. Гуцул, Е. С. Заклекта-Берестовенко // Налоги и финансовое право. – 2014. – № 3. – С. 312–316 (Особистий внесок автора: обґрунтовано сучасні особливості класифікації товарів згідно з товарною номенклатурою як важливого елемента митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності) (0,4 д.а.).

8. Гуцул І. А. Прагматика використання митного інструментарію регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах участі економіки України в світовому господарстві / І. А. Гуцул, А. І. Луцик // Вісник Одеського національного університету (Серія «Економіка»). – 2014. – Т. 19. – Вип. 2/5. – С. 182–185 (Особистий внесок автора: визначено стимули розвитку вітчизняних підприємств у контексті підвищення їх експортного потенціалу) (0,48 д.а.).

9. Гуцул І. А. Прагматизм зовнішньоекономічних відносин Великобританії та України / І. А. Гуцул // Економіст. – 2014. – № 6. – С. 39–41 (0,51 д.а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

10. Гуцул І. А. Фіскальне та регулююче значення митних платежів / І. А. Гуцул // Напрями підвищення конкурентоспроможності податкової політики в Україні : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. круг. столу (м. Ірпінь, 23 берез. 2012 р.). – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2012. – С. 45–48 (0,1 д.а.).

11. Гуцул І. А. Таможенная пошлина как инструмент регулирования внешнеэкономической деятельности государства / И. А. Гуцул, А. И. Крысоватый // Актуальные проблемы налоговой политики : сб. статей четвертой Международной науч.-практ. конф. молодых налоговых экспертов (г. Екатеринбург, апр. 2012 г.). –

Екатеренбург, 2012. – С. 136–140 (Особистий внесок автора: обґрунтовано сутність мита як елемента митно-тарифного контролю) (0,1 д.а.).

12. Гуцул І. А. Оцінка сучасного стану зовнішньоторговельних потоків України / І. А. Гуцул // Перспективи розвитку фінансової системи України : матер. Всеукр. наук.-практ. конф (м. Тернопіль, 19–20 квіт. 2012 р.) . – Тернопіль : ТНЕУ. – 2012. – С. 325–327 (0,13 д.а.).

13. Гуцул І. А. Удосконалення митного контролю як засобу боротьби із митними правопорушеннями / І. А. Гуцул // Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми : матер. XIII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Тернопіль, 15 листоп. 2012 р.). – Тернопіль : Видав. центр «Вектор», 2012. – С. 97–99 (0,2 д.а.).

14. Гуцул І. А. Роль митних органів у формуванні доходів бюджету / І. А. Гуцул // Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку : зб. наук. праць. (м. Київ, листоп. 2012 р.). – К. : ТОВ «ДКС центр», 2012. – С. 156–157 (0,1 д.а.).

15. Гуцул І. А. Економічна безпека України: сучасні тенденції та орієнтири вдосконалення / І. А. Гуцул, В. І. Ухач // Особливості економічних процесів в умовах фінансової нестабільності : матер. XX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 23–24 листоп. 2012 р.) : у 2 ч. – Львів : ЛЄФ, 2012. – Ч. 1. – С. 69–70 (Особистий внесок автора: визначено сучасні орієнтири забезпечення економічної безпеки України) (0,13 д.а.).

16. Гуцул І. А. Удосконалення митного регулювання в Україні в контексті використання зарубіжного досвіду / І. А. Гуцул // Vědaavznik – 2012/2013 Materialy IX mezinárodní vědecko – praktická konference. – Díl 2. Ekonomické vědy (21.12.2012 – 05.01.2013). – Praha. Publishing House «Education and Science». – Str.11–14 (0,22 д.а.).

17. Гуцул І. А. Оптимізація фінансових дисбалансів бюджетно-податкової політики в сфері ЗЕД / І. А. Гуцул // Materiały Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2013» Volume 1. Ekonomiczne nauki (07.11.2013 – 15.11.2013). – Przemysł : Nauka i studia – Str. 58–60 (0,12 д.а.).

18. Гуцул І. А. Зовнішньоторговельна політика в контексті членства України в Світовій Організації Торгівлі / І. А. Гуцул, В. М. Ковальський // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : зб. тез допов. Десят. ювілейн. міжнар. наук.-практ. конф. молод. вчен. (м. Тернопіль, 21–23 лют. 2013 р.) : у 2 ч. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – Ч. 2. – С. 46–48 (Особистий внесок автора: висвітлено актуальні аспекти зовнішньоторговельної політики України в сучасних умовах) (0,12 д.а.).

19. Гуцул І. А. Зарубіжний досвід митного регулювання та можливості його застосування в Україні / І. А. Гуцул // Економіка, фінанси та менеджмент: проблеми та шляхи розвитку : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Сімферополь, 22–23 берез. 2013 р.): у 2 ч. – Сімферополь : НО «Economics», 2013. – Ч. 2. – С. 82–84 (0,2 д.а.).

20. Гуцул І. А. Напрями підвищення ефективності співпраці України та СОТ / І. А. Гуцул // Гармонізація оподаткування в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ірпінь, 12–13 квіт. 2013 р.) : в 2 ч. / Держ. подат. служба України ; Нац. унів. ДПС України. – Ірпінь : ВЦ НУДПСУ, 2013. – Ч. 1. – С. 37–38 (0,1 д.а.).

21. Гуцул І. А. Наслідки вступу України до Світової Організації Торгівлі / І. А. Гуцул, Л. А. Лях // Соціально-економічні перспективи розвитку України в ХХІ столітті : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Тернопіль, 15 листоп. 2013 р.). – Тернопіль : Вектор, 2013. – С. 36–39 (Особистий внесок автора: систематизовано переваги вступу України до Світової Організації Торгівлі) (0,18 д.а.).

22. Гуцул І. А. Податок на додану вартість як регулятор зовнішньоекономічних операцій / І. А. Гуцул // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті : національна візія та виклики глобалізації : зб. тез допов. Одинад. міжнар. наук.-практ. конф. молод. вчен. (м. Тернопіль, 13–14 берез. 2014 р.). – Тернопіль : Вектор, ТзОВ «Видавництво Астон». – Ч. 2. – С. 34–36 (0,12 д.а.).

23. Гуцул І. А. Особливості державного субсидування експорту як засобу нетарифного регулювання ЗЕД / І. А. Гуцул // Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці на сучасному етапі : зб. тез наук. робіт учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 23–24 трав. 2014 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку» : у 2 ч. – Одеса : ЦЕДР, 2014. – Ч. 2. – С. 80–82 (0,13 д.а.).

24. Гуцул І. А. Способи міжнародного співробітництва в галузі митної справи / І. А. Гуцул // Соціально-економічні перспективи розвитку України в ХХІ столітті : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Тернопіль, 27 трав. 2014 р.). – Тернопіль : Вектор, 2014. – С. 49–52 (0,14 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Гуцул І. А. Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності: фіскальні ефекти та регулюючий потенціал. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет Міністерства освіти і науки України, Тернопіль, 2014.

У дисертації здійснено концептуалізацію оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, досліджено типологізацію інструментарію оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічного простору та обґрунтовано фіскально-регулюючі аспекти узгодження інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Вироблено оцінку фіскальної ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, проведено моніторинг регулюючого потенціалу митного оподаткування зовнішньоекономічних операцій, що в комплексі з дослідженням впливу участі України у міжнародних організаціях на ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності дало змогу сфокусувати розвиток вітчизняної фіскальної системи на європейський вектор.

Здійснено прогнозування основних показників фіскальної ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, виявлено та систематизовано можливості імплементації світового досвіду оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у вітчизняну фіскальну практику та окреслено вектори удосконалення регулюючого потенціалу зовнішньоекономічної діяльності в контексті забезпечення фіскальної ефективності.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, фіскальна ефективність, регулюючий потенціал, митна політика, митна система, митний простір, митна

безпека, митні інтереси, доходи державного бюджету, митні преференції, фіскальні органи, міжнародні митні організації.

АННОТАЦІЯ

Гуцул І. А. Налогообложение внешнеэкономической деятельности: фискальные эффекты и регулирующий потенциал. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский национальный экономический университет Министерства образования и науки Украины, Тернополь, 2014.

В диссертации осуществлена концептуализация налогообложения внешнеэкономической деятельности, исследована типологизация инструментария налогообложения субъектов внешнеэкономического пространства и обоснованы фискально-регулирующие аспекты согласования интересов участников внешнеэкономической деятельности.

Выяснено, что в современных экономических исследованиях наблюдается отсутствие единства взглядов авторов относительно сущности внешнеэкономической деятельности, что позволило выделять наиболее полное и близкое представление внешнеэкономической деятельности, обусловлено использованием институционального подхода. На основе этого она была определена как урегулированные правом экономические отношения между отечественными и иностранными субъектами хозяйственной деятельности по производству продукции, выполнению работ, оказанию услуг и торговле ими, а также сопряженные с внешнеэкономическими связями их отношения с государственными органами управления и контроля за осуществлением внешнеэкономической деятельности.

Регулирующий потенциал предложенных фискальных инструментов влияния на внешнеэкономическую деятельность базируется на тарифных и нетарифных мерах, прямом и косвенном налогообложении, а также разного рода льготных механизмах. Сущность таможенно-налогового регулирующего потенциала внешнеэкономической деятельности определена как совокупность финансово-экономических инструментов, способных повлиять на изменение показателей таможенного и налогового регулирования с целью активизации внешнеэкономических отношений в контексте наполнения бюджета Украины, и, как следствие, устойчивого социально-экономического развития государства.

Проведена оценка фискальной эффективности налогообложения внешнеэкономической деятельности, осуществлен мониторинг регулирующего потенциала таможенного налогообложения внешнеэкономических операций, что в комплексе с исследованием влияния участия Украины в международных организациях на эффективность налогообложения внешнеэкономической деятельности позволило сфокусировать развитие отечественной фискальной системы на европейский вектор.

В диссертационной работе выявлено, что фискальная эффективность каждого таможенного платежа рассматривается в первую очередь в двух аспектах: первый связан с положительной тенденцией роста их поступлений в бюджет, второй - с низким удельным весом в бюджете и ВВП относительно аналогичных показателей европейских стран.

Прагматизм налогообложения внешнеэкономической деятельности в контексте фискального обеспечения потребностей государства показал доминирование признаков прироста на ближайшие пять лет поступлений в государственный бюджет от НДС при ввозе товаров на таможенную территорию Украины, акцизного налога при импорте товаров и ввозной пошлины.

Проведенные теоретико-методические исследования специфики налогообложения внешнеэкономической деятельности на основе комплексного подхода к мониторингу мирового опыта налогообложения внешнеэкономического пространства позволили сформулировать четкие подходы к совершенствованию регулирующего потенциала налогообложения внешнеэкономической деятельности в контексте обеспечения фискальной эффективности. В частности, в этом контексте важно минимизировать ставки пошлины, усовершенствовать развитие финансово-информационных систем, улучшить степень использования технических барьеров, развивать и совершенствовать электронное декларирование и документооборот, обеспечить максимальный уровень автоматизации процедуры контроля определения таможенной стоимости с целью нивелирования человеческого фактора на принятие решений.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, фискальная эффективность, регулирующий потенциал, таможенная политика, таможенная система, таможенное пространство, таможенная безопасность, таможенные интересы, доходы государственного бюджета, таможенные преференции, фискальные органы, международные таможенные организации.

ANNOTATION

Gutsul I. A. Taxation of foreign economic activity: fiscal effects and regulative potential. – Manuscript.

Thesis for obtaining the Candidate degree in Economic sciences, specialty 08.00.08 – money, finance and credit. – Ternopil National Economic University Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2014.

The conceptualization of taxation of foreign economic activity is realized, typology of instrumentarium of taxation of subjects of foreign economic space is investigated and fiscal and regulative aspects of harmonization of interests of foreign economic activity participants are grounded in the dissertation.

The assessment of fiscal efficiency of taxation of foreign economic activity and the monitoring of regulative potential of customs taxation of foreign economic operations are carried out. Combined with investigation of impact of Ukraine's membership in international organizations on the efficiency of taxation of foreign economic activity that enabled to focus on the development of domestic fiscal system towards European vector.

The prognosis of the main indicators of fiscal efficiency of taxation of foreign economic activity is made. The possibilities of implementation of the world experience of taxation of foreign economic activity into domestic fiscal practice are revealed and systemized. The vectors of improvement of regulative potential of foreign economic activity in the context of providing fiscal efficiency are outlined.

Keywords: foreign economic activity, fiscal efficiency, regulative potential, customs policy, customs system, customs space, customs safety, customs interests, state budget revenue, customs incentives, fiscal authorities, international customs organizations.